

ÜBEY b. HALEF

ÜBEY b. HALEF

(أبي بن خلف)

Übey b. Halef b. Vehb el-Cumahî
(ö. 3/625)**Hz. Peygamber'in
en azılı düşmanlarından biri.**

Kureyş'in önemli kollarından olan Benî Cumah'a mensuptur. İslâmiyet'in zuhuru sırasında Mekke'nin ileri gelenleri arasında yer alıyordu. Nüfuzunu güçsüz ve himayesiz kimselere karşı haksızlık yolunda kullandığı, son Ficâr savaşının ardından Mekke'ye hac ve ticaret için gelenlere yapılan haksızlıkların yaygınlaştığı yıllarda Süleym kabilesinden bir kişinin mallarını satın aldığı, ancak parasını ödemediği, bu kişinin Mekkeliler'den yardım istemesi üzerine Ebû Süfyan ile Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın araya girip parasını Übey'den aldıkları kaydedilmektedir.

Kardeşi Ümeyye ile birlikte Übey, İslâmiyet'in doğuşunun ardından Resûl-i Ekrem'e karşı her türlü kötülüğü yapan Kureyş eşrafının yanında yer aldı. Çürümeğe yüz tutmuş bir kemiği eline alıp ufaladıktan sonra Resûlullah'a doğru savurarak, "Toz olup gittikten sonra bu kemiğin diriltileceğini mi iddia ediyorsun?" dediği, bunun üzerine, "Kendi yaratılışını unutup bize karşı misal vermeye kalkışıyor ve şu çürüyüp un ufak olmuş kemikleri kim diriltecek diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltir; çünkü O her türlü yaratmayı gayet iyi bilendir" meâlindeki âyetlerin (Yâsîn 36/78-79) indiği rivayet edilir. Meryem sûresinde, "İnsan ben öldükten sonra diri olarak mı çıkarılacağım diyor" meâlindeki 66. âyetin de Übey b. Halef'in eline bir kemik parçası alıp ufaladıktan sonra, "Muhammed, öldükten sonra dirileceğimizi zannediyor" demesi üzerine nâzil olduğu belirtilmektedir (Vâhidî, s. 173). Hz. Peygamber'den kendisiyle beraber bir meleğin gelmesini, gözlerine görünüp peygamberliğini tasdik etmek için kendileriyle konuşmasını isteyen ve bu sebeple haklarında, "Muhammed'e bir melek gönderilmeliydi dediler. Eğer biz bir melek gönderseydik elbette onların işi bitirilmiş olurdu. Sonra kendilerine göz bile açtırılmazdı" âyetinin indirildiği (el-En'âm 6/8) müşrikler arasında Übey de vardı. İnfîtar sûresinin, "Ey insan! Seni kerem sahibi rabbine karşı aldatan nedir?" meâlindeki âyetlerin de (82/6-8) Übey b. Halef veya Velîd b. Mugire hakkında nâzil olduğu nakledilir (Kurtubî, XIX, 245).

Übey b. Halef, kendisi gibi İslâm'ın azılı düşmanlarından olan yakın dostu Ukbe b. Ebû Muayt'ın Resûl-i Ekrem'le oturup konuştuğu, bazı rivayetlere göre ise onu yemeğe davet ettiği ve Resûlullah'ın şehadet getirmediği yemeğinden yemeyeceğini söylemesi üzerine şehadet getirdiği yolunda bir haber duyunca çok öfkelenmiş, "Eğer gidip Muhammed'i açıkça inkâr etmez ve onu yüzüne karşı aşağılamazsan seninle asla konuşmayacağım" diyerek kendisini tehdit etmişti. Ukbe'nin de Übey'in istediğini yaptığı, Furkân sûresinin 27-29. âyetlerinin bu olay sebebiyle indiği nakledilir. Hicret öncesinde Dârü-nedve'de alınan Muhammed'i öldürme kararının ardından geceleyin onun evini kuşatanlar arasında Übey de bulunuyordu. Onun müslümanlara düşmanlığı hicretten sonra da sürdü. Bedir Gazvesi'nde esir düştüğüne ve fidye karşılığında serbest bırakıldığına dair rivayetler mevcutsa da kendisinin değil oğlu Abdullah'ın esir alındığını, Übey'in fidyesini ödeyip oğlunu kurtarmak üzere Medine'ye geldiğini bildiren rivayetler daha kuvvetli görünmektedir. Bazı rivayetlere göre hicretten önce, bazılarına göre ise oğlunu kurtarmak için Medine'ye geldiği sırada Hz. Peygamber'e kendisini öldürmek niyetiyle bir at beslediğini ve bu atın üzerinde onu öldüreceğini söyleyince Resûlullah, "İnşallah sen o at üzerinde iken ben seni öldürürüm" demiştir.

Übey, Bedir'de müslümanlara esir düşen ve bir daha onlara düşmanlık yapmama şartıyla serbest bırakılan şair Ebû Azze'nin Uhud Gazvesi'ne katılması ve şiirleriyle müşrikleri teşvik etmesi hususunda önemli rol oynadı. Uhud'da bazı sahâbileri şehid etti. Mus'ab b. Umeyr'i onun öldürdüğü nakledilir. Savaşın ikinci safhasında müslümanların dağılıp kayalıklara doğru çekildiği esnada atının üzerinde, "Neredesin ey Muhammed, sen kurtulursan ben kurtulmayayım!" diye bağıarak Hz. Peygamber'e saldırdı. Resûlullah kendisini korumak isteyen arkadaşlarına, "Siz onu bana bırakın" dedi ve Hâris b. Simme'nin veya Zübeyr b. Avvâm'ın mızrağını alarak Übey'e doğru fırlatıp onu ağır şekilde yaraladı. Bazı rivayetlere göre ise mızrak boynunu sıyrıp geçmiş, Übey hafif şekilde yaralanmıştı. Atından düşen ve kurgu kemikleri kırılan Übey, "Eyvah, Muhammed beni öldürdü!" diye feryat etti. Yanındakiler yarasının önemsiz olduğunu belirtince, "Muhammed beni öldüreceğini söylemişti, onun sözü gerçekleşir" dedi. Übey, Kureyş ordusu Mekke yakınlarına

geldiği sırada Serif veya Merrüzzahrân mevkiinde öldü. "Attığın zaman sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı" meâlindeki âyet (el-Enfâl 8/17) bir görüşe göre Resûl-i Ekrem'in Übey'i yaralaması hakkında inmiştir. Übey b. Halef, Hz. Peygamber'in hanımlarından Meymûne'nin kız kardeşi Esmâ ile evliydi. Oğlu Abdullah'ın soyundan gelen Muhammed b. Abdurrahman b. Safvân Medine kadılığı yapmış, onun oğlu Ubeydullah b. Muhammed, Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr döneminde Bağdat, Mehdi-Billâh döneminde de Medine kadılığı görevinde bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sire*, s. 125, 310; Vâkidî, *el-Megâzî*, I, 130, 142, 243-244, 250-252, 300, 308; İbn Hişâm, *es-Sire*², I, 361-362, 395, 445; II, 84-85, 129, 149; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 200, 228; II, 42, 46; IV, 125; V, 475; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureyş* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 386-387; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 108, 140, 161, 174, 271; a.mlf., *el-Münemmağ*, s. 54, 281, 388-389, 408-409, 419-420; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 137-138, 319, 323-324, 328, 335, 448; Taberî, *Târih* (Ebû'l-Fazl), II, 184, 518-519, 520; İbn Düreyd, *el-İştikâk* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Bağdat 1979, s. 128-129; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. M. Revvâs Kal'acî - Abdülber Abbas), Beyrut 1991, s. 352, 482-483; İbn Hazm, *Cemhere* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1982, s. 159-161; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, II, 333; III, 103-104, 211-212, 237-238, 259; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1316, s. 173; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *et-Tebyîn fi ensâbi'l-Kureşiyîn* (nşr. M. Nâyif ed-Düleymî), Beyrut 1408/1988, s. 85; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 479; II, 69, 72, 154-155, 157; Kurtubî, *el-Câmi*², VII, 385; XIX, 245; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 104-105; IV, 20, 23, 32, 35; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bulûğu'l-ereb* (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye), I, 275-276; Sa'd Yûsuf Mahmûd Ebû Azîz, *Ricâl ve nisâ' mübeşşerüne bi'n-nâr: Enzelallahü fihim Kur'ânen*, Kahire, ts. (Mektebetü't-Tevfikîyye), s. 243-249.

AHMET ÖNKAL

ÜBEY b. KÂ'B

(أبي بن كعب)

Ebû'l-Münzir (Ebû't-Tufeyl) Übey
b. Kâ'b b. Kays el-Ensârî
(ö. 33/654 [?])**Hz. Peygamber'e kâtiplik yapan
ve Kur'an'a hizmetleriyle
tanınan sahâbî.**

Yesrib'de doğdu. Hazrec kabilesinin Neccârôğulları kolundandır. Annesi Suheyle bint Esved'dir. Müslüman olmadan önce okuma yazma öğrendi; Medinelî yahudilerle görüşüp Tevrat'ı inceledi ve yeni bir peygamberin geleceğini öğrendi. Birinci

Akabe Biatı'nın ardından İslâm'ı tebliğ etmek üzere Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla İslâmiyet'i kabul etti. Ertesi yıl İkinci Akabe Biatı'na katıldı. Hicretten sonra Talha b. Ubeydullah veya Saîd b. Zeyd ile kardeş ilân edildi. Hz. Peygamber'e vahiy kâtipliği yapan ilk Medinelî müslümandır. Aynı zamanda Resûl-i Ekrem'in sır kâtipliği için ona gelen mektupları okur, gönderilecek mektupları yazardı. Bunların sonuna, "Übey b. Kâ'b tarafından yazılmıştır" cümlesini eklemek suretiyle kâtiplerin mektuplara imza atma geleneğini başlatmıştır (Muhammed Hamîdullah, s. 152-153, 162, 238-239). Resûlullah tarafından zekât toplamakla görevlendirilen Übey bütün gazvelere ve bazı seriyelere katıldı, Hendek Gazvesi'nde yaralandı. Vahiy kâtipliği oluşu dolayısıyla Kur'an sahasında büyük bir yetkinlik kazandı. Yeni nâzil olan âyetleri yazıp ezberler ve Hz. Peygamber'e okurdu. Ashabın sayılı hâfizleri arasında yer alıyordu. Resûl-i Ekrem'in emriyle hem Medinelî müslümanlara hem de şehre gelen yabancı heyet mensuplarına Mescid-i Nebevî'de Kur'an öğretirdi. Resûlullah kendisini "seyyidü'l-kurrâ" ve "seyyidü'l-ensâr" gibi lakaplarla övmüş, sahâbîlere Kur'an'ı Übey'den öğrenmelerini tavsiye etmiştir. Hz. Peygamber bir gün Übey'i çağırarak, "Allah sana Beyyine sûresini okumamı emretti" demiş, Übey heyecanla, "Allah size benim adıma mı andı ya Resûlellah?" diye sormuş, "Evet" cevabını alınca da sevinçten ağlamıştır (Buhârî, "Menâkıbü'l-ensâr", 16; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 122). Bu şeref sahâbîlerden sadece Übey'e nasip olmuştur.

Übey b. Kâ'b, Hz. Peygamber'in belirttiğine göre ümmeti içinde Kur'an'ı en iyi okuyan kişi (Tirmizî, "Menâkıb", 33), aynı zamanda Resûl-i Ekrem hayatta iken Kur'an'ın tamamını ezberleyip ona arzeden sahâbîlerden biridir. Resûlullah ondan namazda âyetleri karıştırdığında kendisini uyarmasını istemiştir (Ebû Dâvûd, "Şalât", 158). Kurrânın ilk tabakasını teşkil eden yedi sahâbîden biri olan ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslümanların eğitiminde büyük hizmetler ifa eden Übey'in özellikle Kur'an öğretimi konusundaki faaliyetleri önemlidir. Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Saîb, Abdullah b. Ayyâş gibi sahâbîler ve Ebû Abdurrahman es-Sülemî ile Ebû'l-Âliye er-Riyâhî gibi tâbiiler ondan kıraat öğrendi. Kıraat-i aşerenin çoğunun isnadında Übey b. Kâ'b yer alır. Aynı zamanda tefsirde de öne çıkan Übey'in bu sahadaki görüş ve

rivayetleri Medine tefsir ekolünün temeli ni oluşturur.

Hz. Ebû Bekir döneminde meydana gelen Yemâne Savaşı'ndan sonra Kur'an'ı cemetmekle görevlendirilen Zeyd b. Sâbit'e yardım edecek heyette Übey de bulunuyordu. Hz. Ömer, daha önce herkesin kendi başına veya küçük cemaatler halinde kıldığı teravîh namazını topluca kıldırması için Übey'i 14 (635) yılında imam tayin etti. Übey ramazanda yirmi gece teravîh kıldırır, son on gece evine çekilir ve ibadetle meşgul olurdu. Bu dönemde kâtiplik görevi de yapan Übey, Hz. Ömer'in Kudüs halkıyla yaptığı antlaşmayı kaleme aldı. Hz. Osman döneminde Kur'an öğretmenliğinin yanı sıra mushafın çoğaltılmasıyla ilgili komisyonda yer aldı. Onun kıraatıyla diğer bazı sahâbîlerin kıraatleri arasındaki farklılıklar karışıklığa yol açınca Hz. Osman, Ebû Bekir zamanında derlenen mushafı çoğalttırıp İslâm ülkesinin belli başlı merkezlerine gönderdi ve bunların esas alınmasını emretti. Übey'in kıraati özellikle Şam bölgesinde meşhur oldu.

Hayatı boyunca sırtına hastalığından mustarip olan Übey yüksek ateşli bir sıtma nöbeti sırasında Medine'de vefat etti. Bazı kaynaklarda Dimaşk'ta öldüğü ve kabrinin orada bulunduğu söylenirse de (Ahmed Fâiz Hımsî, s. 292) ilk görüş daha meşhurdur. Vefat tarihi ihtilâflı olup bu konuda 19 (640), 20 (641), 22 (643), 23 (644), 30 (651), 32 (653), 33 (654), 35 (656) ve 36 (657) yılları verilmeyle birlikte Hz. Osman devrinde mushafın çoğaltılması, Mescid-i Nebevî'nin genişletilmesi gibi faaliyetler ve hayatının çeşitli safhalarıyla ilgili diğer bazı rivayetler onun Osman döneminin son yıllarına kadar yaşadığını göstermektedir. Âl-i İmrân sûresinin 92. âyeti nâzil olunca Ebû Talha'nın Hz. Peygamber'in tavsiyesi üzerine en kıymetli bahçesini yakın akrabalarına paylaştığında Übey'e de pay vermesi (Buhârî, "Vekâle", 15; "Veşâyâ", 10), Resûl-i Ekrem döneminde onun maddî durumunun çok iyi olmadığını gösterir. İki evlilik yaptığı bilinen Übey'in Devs kabilesinden olan ilk hanımı Ümmü't-Tufeyl'den Tufeyl ve Muhammed, diğer eşi Habîbe bint Sehl'den Abdullah, Rebî', Hazm ve Ümmü Amr adlı çocukları dünyaya gelmiştir.

Bazı kimseler Übey'in Kur'an'ı iyi bilen sahâbîlerden oluşunu istismar etmiş ve onun adına Kur'an'daki sûrelerin faziletine dair birçok hadis rivayet edilmiştir. Übey'den bu konuda gelen bazı rivayetler güvenilir olmakla birlikte bunların çoğu uydurulmuştur. Kendisine *Fezâ'ilü'l-Kur'ân*

adlı bir eser nisbet edilmiş (İbnü'n-Nedîm, s. 56), hatta bu konuda ilk eser yazan kişi olduğu söylenmiştir. Ancak muhtemelen bu eser onun adına rivayet edilen, Kur'an'daki bütün sûrelerin faziletlerinin sayıldığı ve İbnü'l-Cevzî tarafından uydurma kabul edilen (*el-Mevzû'ât*, I, 240) nakillerden meydana gelmektedir. Öte yandan Übey'in mushafında Kunut dualarının yer aldığı belirtilmekte (İbnü'n-Nedîm, s. 45), bazı rivayetlerde ise yalnız Übey'in mushafında bulunan âyetlerden söz edilmektedir. Kunut dualarıyla ilgili husus, Übey'in diğer sahâbîlerin bilgisine aykırı yanlış bir kanaatinden doğmuş olabileceği gibi bunları mushafının sonuna dua niyetiyle yazmış olması da mümkündür. Nitekim konu hakkındaki araştırmalar, Kunut dualarının ve rivayetlerde sadece onun mushafında bulunduğu zikredilen âyetlerin gerek dil ve üslup gerekse sıhhat açısından Kur'an'dan sayılamayacağını göstermektedir. Ayrıca söz konusu âyetler sahih kabul edilen kıraatlerde ve sahih hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Übey'in bir kısım şâz kıraatleri sonraki dönemlerde tartışmalara yol açmış, bazı kıraat âlimleri şâz kıraatleri okuyanları engellerken bazıları da bu kıraatleri okudukları için sorgulanmıştır (*DİA*, XX, 214, 376).

Übey aynı zamanda fetva ehli altı sahâbîden biri olup Resûlullah'ın sağlığında fetva verdiği zikredilmektedir. İbn Abbas'ın, Hz. Ömer ve Ali'den sonraki en önemli hocası Übey'dir. İlmî birikimi sebebiyle Hz. Ebû Bekir ile Ömer dönemlerinde Medine'deki danışma meclisinde yer alan Übey zaman zaman kadılık görevi de yapmıştır. Hz. Ömer halledemediği meselelerin çözümünde sık sık onun görüşüne başvururdu. Hz. Peygamber'den 164 rivayeti bulunan Übey'den birçok sahâbînin yanı sıra Süveyd b. Gafele, Zir b. Hubeyş, Ebû'l-Âliye er-Riyâhî, Ebû Osman en-Nehdî, Ebû İdrîs el-Havlânî gibi tâbiîn âlimleri hadis nakletmiştir. Kendisinden hadis öğrenmek isteyenler bazan büyük kalabalıklara ulaştığı için sesini duyurabilmek amacıyla evinin damına çıkarak konuştuğu bildirilir.

Übey b. Kâ'b hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Durak Pusmaz, *Übey İbn Kâ'b'ın Tefsirdeki Yeri* (doktora tezi, 1992, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Safvân Adnân Dâvûdî, *Übey b. Kâ'b: Şâhibü Resûlillâh ve seyyidü'l-kurrâ fi zemânih* (Dimaşk 1994); Abdülkadir Karakuş, *Übey b. Kâ'b, İlmî Şahsiyeti, Kıraati ve Tefsirdeki Metodu* (doktora tezi, 1999, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Şahhât Seyyid Zağlûl, *Übey b. Kâ'b: er-Recül*

ÜBEY b. KÂ'B

ve'l-muşhaf (İskenderiye 2003); Meş'an Suûd Abdülisâvî, *Übey b. Kâ'b ve mekân-
netühû beyne müfessiri's-şahâbe* (Beyrut 2006); Havle Ubeyd Halef Düleymî, *Kı-
râ'atü Übey b. Kâ'b: Dirâse nahviyye
ve luğaviyye* (Beyrut 2007); M. Kemal
Atik, "Übey b. Kâ'b ve Kur'an ilmindeki Ye-
ri" (*Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi*, sy. 4 [1987], s. 149-177).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 261; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 498-501; Ali b. Medîni, *el-
İlel* (Kal'acı), s. 40-43; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*,
Beyrut 1997, s. 44-45, 56; İbn Abdülber, *el-İs-
tî'âb*, I, 47-52; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, VII,
308-348; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*
(nşr. Abdurrahman M. Osman), [baskı yeri yok]
1403/1983 (Dârü'l-fıkr), I, 240; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-
gâbe*, I, 61-63; Zehabi, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 389-
402; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 19-20; Süyûtî, *el-İtkân*,
Beyrut, ts. (Âlemü'l-kütüb), II, 187; M. Mustafa
el-Azamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s.
42-43; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'iku's-si-
yâsiyye*, Beyrut 1407/1987, s. 152-153, 162,
238-239; Abdüssettâr eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz
ve'l-muhaddisîn*, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, I,
420-441; Ahmed Fâiz Hımsî, "el-'Uzamâ'ü'llezî-
ne düfînü fi Dimaşk ev mâtu fihâ", *el-Havliyyâ-
tü'l-eseriyetü'l-'Arabiyetü's-Sûriyye*, XXXV,
Dimaşk 1985, s. 292; Tayyar Altıkulaç, "İbn Mü-
câhid", *DİA*, XX, 214; a.mlf., "İbn Şenebûz", a.e.,
XX, 376; A. Rippin, "Ubayy b. Ka'b", *EP* (İng.), X,
764-765.

BÜNYAMİN ERUL

ÜCHÛRÎ

(الأجوري)

Ebû'l-İrşâd Nürüddin Ali b. Muhammed
b. Abdurrahmân el-Üchûrî el-Misrî
(ö. 1066/1656)

**Mâlikî fakihî,
muhaddis ve mutasavvîf.**

967 (1560) veya 975 (1567-68) yılında Mı-
sır'ın Kalyûbiye vilâyetine bağlı Üchûrül-
verd köyünde doğdu. Dedesi Abdurrah-
man dönemin önde gelen âlimlerindendi,
özellikle *Muhtaşaru Halîl* dersleriyle ta-
nınırdı. Osmanlı döneminde Kahire'de ye-
tişen Üchûrî, aralarında Şemseddin er-
Remîî, İbn Kâsım el-Abbâdî, Nüreddin Ali
b. Ebû Bekir el-Karâfî, Bedreddin el-Karâ-
fî, Sâlih b. Ahmed el-Bulkinî, Osman b. Ali
b. Muhammed el-Gazzî, Sâlim b. Abdul-
lah es-Senhûrî ve Muhammed Abdür-raûf
el-Münâvî'nin de bulunduğu, birçoğu Câ-
miu'l-Ezher'de ders veren otuz yakın ho-
cadan Arap dili, fıkıh, usûl-i fıkıh, hadis,
tefsir, belâgat, mantık ve tasavvuf ders-
leri aldı. Bu ilimlerde kendini yetiştirdi ve
devrin sayılı âlimleri arasına girdi. Mısırlı-
lar'ın yanı sıra Kahire'ye ilim öğrenmeye

gelen talebeler özellikle onun fıkıh, hadis
ve tasavvuf derslerine büyük ilgi gösterdi-
ler. Yaklaşık 100 yıl yaşadığı için çağdaş-
larının yetişemediği hocalardan ders alıp
âli isnad sahibi olması bu ilgiyi daha da
arttırdı. Tanınmış öğrencileri arasında ilk
Ezher şeyhi Haraşî, Abdülbâkî b. Yûsuf ez-
Zürkânî, Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zür-
kânî, İbrâhim b. Mer'î eş-Şubrâhîti, Ebû
İmrân Mûsâ el-Kalyûbî, Nüreddin eş-Şeb-
râmelîsi, Şehâbeddin Ahmed el-Acemî,
Ebû Sâlim el-Ayyâşî, Ahmed b. Muham-
med el-Hamevî, Abdülâl b. Abdülmelik b.
Ömer el-Ca'ferî el-Büticî, Ahmed b. Mu-
hammed el-Bennâ ve Rûdânî sayılabilir.
Kaynaklarda açıkça belirtilmese de Üchû-
rî'nin muhtemelen Câmiu'l-Ezher'de birders
halkası vardı ve ömrünün son yılları-
na kadar burada ders verdi. Şahsiyle ilgili
fetvasını beğenmeyen bir öğrencisinin sal-
dırısına uğrayıp yaralandıktan sonra evine
çekildiği ve ölümüne kadar derslerini
evinde sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Nite-
kim Ayyâşî, kendisiyle Özbekiye semtinde-
ki evinde iki defa görüşüp 13 Şevval 1065'-
te (16 Ağustos 1655) icâzet aldığını nakle-
der (*İktîfâ'ü'l-eşer*, s. 119-120, 149). Hiç ev-
lenmemiş olan Üchûrî 2 Cemâziyelevvel
1066'da (27 Şubat 1656) Kahire'de vefat
etti ve İhvetü seyyidînâ Yûsuf adıyla bili-
nen meşhed civarındaki aile kabristanına
defnedildi.

Yaşadığı dönemde Kahire ve dışında
Mâlikîler'in şeyhi (fetva reisi) diye tanınan
Üchûrî'nin Mâlikî fıkıhına dair çalışmaları,
özellikle de *Muhtaşaru Halîl* şerhi mez-
hebin daha sonraki gelişiminde etkili ol-
muştur. IX. (XV.) yüzyıldan itibaren *Muht-
aşaru Halîl* merkezli bir gelişme kayde-
den Mâlikî fıkıh literatürü içerisinde Üc-
hûrî'nin şerhiyle başlayıp öğrencileri Ab-
dülbâkî ez-Zürkânî, Haraşî ve Şubrâhîti'nin
şerhleriyle devam eden bir şerh gele-
neği ortaya çıkmıştır. Bu şerhler muhte-
va ve üslûp açısından *el-Muhtaşar* şerh-
leri içinde ayrı bir grup teşkil etmekte, bu
geleneğe bağlı çoğu Mısırlı Mâlikî fakih-
lerine de Ecâhire adı verilmektedir. XII.
(XVIII.) yüzyıldan itibaren Mısır Mâlikîliği
için şerhler mezhebin kaynak metinleri,
Ecâhire'nin şerhlerde ortaya koyduğu tah-
ric ve tercihler de mezhebin râcih görü-
şleri haline gelmiştir. Mezhebin yaşayan di-
ğer ekolü durumundaki Mağribliler ise
hem Üchûrî ve takipçilerinin şerhlerine
hem mezhep içi rivayet ve tercihlerine
daha eleştirel yaklaşırlar. Onlara göre çok
yararlı katkılar (fevâid) içermekle birlikte
özellikle mezhebin erken dönem kaynak-

larındaki görüşlerin nakil ve değerlendiril-
mesi bakımından ciddi hatalar ihtiva eden
söz konusu şerhler dikkatle okunmalı ve
ileri sürdükleri şâz tercihlere itibar edil-
memelidir. Bu sebeple geç dönem Mağrib
Mâlikîleri'nin çalışmalarını yoğunlaştırdığı
başlıca sahalardan biri Ecâhire'nin eser-
lerinde gördükleri hatalar ve eksikler ol-
muştur. Bu çalışmalar arasında İbn Sûde
et-Tâvûdî, Bennânî, Muhammed b. Ah-
med er-Ruhûnî ve Muhammed b. Medenî
Cennûn'un (Kennûn) Zürkânî şerhi üzeri-
ne yazdıkları hâşiyeler önemlidir. Mâlikî
fıkıhına dair silsilesini verirken Mağribli ho-
calarını esas alan Ayyâşî, hocası Üchûrî'nin
kesintisiz bir silsile oluşturma çabası-
na rağmen Mısırlılar'ın mezhep içi rivayet
silsilesinin zayıf kaldığını belirtir (a.g.e., s.
213).

Tütün kullanımının İslâm dünyasında
yaygınlaşmaya başladığı bir dönemde ya-
şayan Üchûrî, Mısırlı çağdaşı İbrâhim b.
İbrâhim el-Lekânî'nin tütünün haramlığı-
nı savunan *Naşihatü'l-ihvân fi şurbi'd-
duhân* adlı risâlesine reddiye mahiyetinde
Gâyetü'l-beyân adıyla bir risâle yaz-
mış ve insan sağlığına zarar vermediği sü-
rece tütünün helâl olduğunu ileri sürmü-
ştür (iki ayrı risâle yazdığı da söylenir, bk.
Mahlûf, I, 291). Tütünün mubahlığı konu-
sunda ilk müelliflerden sayılan Üchûrî'nin
bu risâlesi çok tanınmış ve daha sonraki
tütün savunucularının temel başvuru kay-
nakları arasında yer almıştır. Mubahlığını
savunanların çoğunun aksine kendisinin
de tütün içtiği kaydedilen Üchûrî'nin (Yûsûf,
I, 181-182) bu görüşünden vazgeçerek tü-
tünün haramlığına fetva verdiğine dair öğ-
rencisi Ahmed et-Türkî'den nakledilen bir
rivayet bulunmakla birlikte (Kâdirî, *Neş-
rû'l-meşânî*, II, 81) onun tütünü mubah
gören âlimler arasında anılmaya devam
etmesi, bu yeni görüşünün yayılmadığını
ya da bu rivayete kuşkuyla yaklaşılması
gerektiğini göstermektedir. Aynı zaman-
da bir tasavvuf şeyhi olan Üchûrî, Sühre-
verdiyye tarikatının Büzgaşiyye (Necîbiyye)
koluna mensuptur. Şeyhi Ebû'l-Hasan Ali
b. Ahmed el-Mutavvî el-Himmisânî'dir (sil-
silesi için bk. Ayyâşî, s. 151-152; Abdülhay
el-Kettânî, I, 452). Ebû Sâlim el-Ayyâşî ken-
disinden Sühreverdi zikri alan öğrencile-
rindedir (Ayyâşî, s. 120, 149).

**Eserleri. Fıkıh. 1. Şerhu Muhtaşaru Ha-
lîl.** Üchûrî *el-Muhtaşar* üzerine üç ayrı
şerh yazmıştır (on iki ciltlik *eş-Şerhu'l-
kebir*, beş ciltlik *eş-Şerhu'l-vasîl*, iki ciltlik
eş-Şerhu's-şagîr). Tamamlanmadığı söy-
lenen *Mevâhibü'l-celîl fi tahrîri mâ havâ-
hü Muhtaşarü's-Şeyh Halîl* adlı büyük